

Homoseksualiteit en puberteit/heteroperspectief

“Als ze maar van me afblijven.”

Uit: *Als ze maar van me afblijven*. Een onderzoek naar antihomoseksueel geweld in Amsterdam. Laurens Buijs; Universiteit van Amsterdam 2008.

Introductie

In 2008 verscheen *Als ze maar van me afblijven*, een onderzoek naar antihomoseksueel geweld in Amsterdam. Om een beeld te krijgen van de opvattingen van Amsterdamse jongeren over homoseksualiteit hielden de onderzoekers onder andere een enquête. De resultaten van deze enquête geven een interessante kijk op het perspectief van een heteropuber op homoseksualiteit.

Scholen die aandacht besteden aan homoseksualiteit en/of scholen die worstelen met homodiscriminatie, kunnen hier hun voordeel mee doen. Want hoe tolerant of behoudend zijn pubers eigenlijk?

“Ik heb niets tegen homo’s, maar ze moeten zich niet als een wijf gedragen.”

Uit: *Als ze maar van me afblijven*. Een onderzoek naar antihomoseksueel geweld in Amsterdam. Laurens Buijs; Universiteit van Amsterdam, 2008.

Flinterdun

Op basis van de enquête-uitslagen concluderen de onderzoekers dat homotolerantie onder middelbare scholieren ‘flinterdun’ is. Leerlingen zeggen homoseksualiteit in het algemeen te accepteren (86%), maar 30% heeft moeite met openlijke uitingen van homoseksualiteit. Ze lijken ook veel minder tolerant ten opzichte van homoseksualiteit in hun directe omgeving (naast elkaar zitten, samen huiswerk maken, bij werkweek op één kamer).

Jongens blijken in het onderzoek veel negatiever in hun oordeel over mannelijke homoseksualiteit dan meisjes. De hoofdoorzaak van hun afkeer van homoseksualiteit ligt in hun opvattingen over mannelijkheid en seksualiteit. Zij storen zich aan vrouwelijk gedrag en opzichtigheid. Ze associëren homoseksualiteit met anale seks. Ze keuren daarbij vooral de passiviteit van de man die genomen wordt, af. Zelf zijn ze bang om door een homo versierd te worden.

“Homoseksualiteit is voor mij geen probleem, maar ze moeten wel normaal doen.”

Uit: *Als ze maar van me afblijven*. Een onderzoek naar antihomoseksueel geweld in Amsterdam. Laurens Buijs; Universiteit van Amsterdam, 2008.

Puberteit: gender en seksualiteit

De belangrijkste ontwikkelopdracht in de puberteit is identiteitsontwikkeling: ‘Wie ben ik?’. Daarbij is gender een belangrijke leidraad: wat doet een échte man en wat doet een échte vrouw volgens de geldende maatschappelijke opvattingen? Homoseksualiteit zorgt voor verwarring in deze oriëntatie op gender. Homoseksualiteit past niet in het schema van de als natuurlijk beschouwde normen voor mannelijk en vrouwelijk gedrag. Homo’s zijn geen echte mannen en lesbi’s zijn geen echte vrouwen. Iedereen die niet precies genderconform gedrag vertoont, laadt de verdenking op zich homoseksueel te zijn. De angst voor stigmatisering zorgt ervoor dat pubers zich aanpassen aan de gendernorm. Ze houden eigen gedrag en dat van anderen scherp in de gaten. Ze zijn beslist niet te beroerd om vrouwelijk gedrag bij jongens en mannelijk gedrag bij meisjes te corrigeren.

De puberteit staat ook in het teken van seksuele ontwikkeling. Pubers groeien op in een overwegend heteroseksuele maatschappij: jongens vallen op meisjes, meisjes vallen op jongens. De samenleving communiceert duidelijke rolopvattingen over mannelijke en vrouwelijke seksualiteit: jongens zijn stoer, zij nemen het initiatief. Traditioneel gezien is de vrouw het lustobject voor de man. Als een heteroseksuele man lustobject wordt, voelt hij zich in een vrouwelijke rol geplaatst, zeker als hij versierd wordt door een andere man. Jongens willen niet in een rol gedwongen worden die zij als vrouwelijk en vernederend zien. Dan ontstaat een situatie die afwijkt van de maatschappelijk gangbare gendernormen.

Heteronormen en genderdogma's zitten diep! Afwijken van de gendernorm zorgt voor gevoelens van verwarring, bedreiging. De afkeer van homoseksualiteit onder pubers, kan een oorzaak hebben in een afkeer van afwijkend gendergedrag dat onrust zaait in een toch al verwarrende puberteit.

“Homoseksuele mannen lopen te koop met hun seksuele geaardheid.”

Uit: *Als ze maar van me afblijven*. Een onderzoek naar antihomoseksueel geweld in Amsterdam. Laurens Buijs; Universiteit van Amsterdam, 2008.

In het inspectieonderzoek *Anders zijn is van iedereen* (2009) wordt gemeld dat de basis van homovijandig gedrag niet over homoseksueel-zijn gaat, maar over een vijandige houding tegenover 'anders zijn'.

Bijnamen

Sociologe Geri Pascoe deed onderzoek (2007) op een Amerikaanse High School naar het vergelijkbare woord 'fag'. Zij komt tot de conclusie dat Amerikaanse jongens 'mannelijk worden' door constante afwijzing van alles wat lijkt op homo-identiteit. Elke jongen kan door zijn gedrag of houding het etiket fag/nicht krijgen. Zo disciplineren jongens elkaar en zichzelf binnen de mannelijkheidscultus.

Marijke Naezer deed in Nederland onderzoek naar bijnamen. Ook zij komt tot de conclusie dat bijnamen als homo, mietje, flikker, pot, lesbi, enzovoort, worden ingezet om afwijkingen van de mannelijke of vrouwelijke norm negatief te benadrukken en mensen die eraan voldoen te belonen. Bijnamen onthullen een deel van de complexe relatie tussen mannelijkheid en vrouwelijkheid en geven er tegelijkertijd vorm aan.

Groepsdruk

Afkeer van homoseksualiteit heeft, zoals uit bovenstaande blijkt, duidelijk verbinding met opvattingen over mannelijkheid en seksualiteit. Jongens die niet voldoen aan het traditionele format voor mannelijkheid, lopen het gevaar uitgestoten te worden door leeftijdsgenoten.

De angst voor afwijzing en de behoefte aan goedkeuring door soortgenoten, maakt dat de jongens zich vanzelf aan de grondregels voor de eigen sekse houden. Rosalind Wiseman, een Amerikaanse pedagoge, doet de oefening 'Act like a man' met jongensgroepen. Deze oefening bestaat uit het vullen van een kartonnen doos met eigenschappen die een jongen een hoge sociale status geven en eigenschappen buiten de doos plaatsen die ervoor zorgen dat jongens onderaan de pikorde bengelen.

In de box/hoge mannelijk status	Buiten de box
sterk	gevoelig, zwak
'in control'	moederskindje, nuchterig, vrouwelijk
grappig	saai
agressief	bang, laf
stoer	huilerig
atletisch	niet-atletisch
vol zelfvertrouwen, aantrekkelijk voor meisjes	stuurd/nerd

De leider van een jongensgroep heeft duidelijke kenmerken uit de boy-box: sterk, atletisch en stoer. Jongens definiëren mannelijkheid door zich af te zetten tegen alles wat vrouwelijk is. 'Zwak' of 'gevoelig' zijn, staat voor sommige jongens gelijk aan 'homo' zijn. Homofobie lijkt zo onlosmakelijk verbonden met de mannelijkheidscultus.

In het inspectierapport *Anders zijn is van iedereen* (2009), wordt het als volgt beschreven: "Voor jongens wordt onderlinge verbondenheid vooral bepaald door een gedeelde interesse voor het andere geslacht. 'Het samen over de meiden hebben' versterkt het groepsgevoel en hun mannelijkheid. Als een van de vriendengroep homo blijkt te zijn, valt hij direct buiten de boot. Hij wordt als bedreigend ervaren. De groep ziet zijn oriëntatie als niet mannelijk en als een verraad aan de vriendschap. Sommige jongens zeggen dat zij min of meer afkeer ervaren."

Straatcultuur

Die mannelijkheidscultus wordt nog eens versterkt door de invloed van de straatcultuur die met name voor jongens een steeds belangrijker rol lijkt te spelen. De straatcultuur is sterk macho-georiënteerd: hard, stoer, dwars en agressief.

Mannelijkheid blijkt niet iets te zijn waar jongens mee geboren worden. Het moet keer op keer opnieuw worden verworven binnen de jongensgroep, door het aannemen van een bepaalde houding en het vertonen van bepaald gedrag in de groep.

Agressie tegen homoseksuelen kan gezien worden als een ultiem middel om te laten zien dat jongens maximale afstand houden van homo-uitingen. De straatcultuur dwingt hypermannelijk gedrag af. Groepsleden moeten bewijzen dat ze hun mannetje staan en iedere schijn van homoseksualiteit vermijden. Afgeven op en geweld plegen tegen homo's is daarvoor een probaat middel.

"Ben je homo of zo?" Dit wordt gebruikt om mensen te kleineren, om duidelijk te maken dat je je niet zo aan moet stellen en je als een man moet gedragen.

Uit: *Als ze maar van me afblijven*. Een onderzoek naar antihomoseksueel geweld in Amsterdam. Laurens Buijs; Universiteit van Amsterdam, 2008.

Pubers op school

De identiteitsontwikkeling van pubers, het zich verhouden tot de eigen genderrol en mannelijke of vrouwelijke seksualiteit, kan op gespannen voet staan met de tolerantie die in de schoolsituatie wordt geëist ten aanzien van homoseksualiteit. Het is goed om te beseffen voor welke ontwikkelingsopdrachten pubers staan en hun (intolerante) gedrag in dit perspectief te plaatsen. Voor pubers zijn hun peers belangrijk. De peergroep zorgt voor sociale druk om te voldoen aan de dominante normen van wat normaal is voor vrouwen en wat normaal is voor mannen. Een negatieve houding ten aanzien van homoseksualiteit, kan ook geplaagd worden in dit licht van groepsdruk. Pubers zetten zich daarbij in het algemeen graag af tegen autoriteit en

volwassenen. Negativiteit over homoseksualiteit kan zo gezien ook puur 'dwars gedrag' zijn. Dit perspectief op pubers betekent niet dat homodiscriminatie of antihomogeweld maar met de mantel der liefde bedekt moet worden.

“Hé homo”

Op veel Nederlandse scholen is 'homo' (ibne, zommel, battieboy) als scheldwoord alledaags taalgebruik. Gelijkwaardigheid van homoseksuele en heteroseksuele leerlingen en personeelsleden betekent dat personeelsleden/schoolleiding lik-op-stuk ingrijpen als leerlingen of collega's homoseksuelen uitschelden, bedreigen of roddels verspreiden. In de genoemde enquête vindt 37,5% van de leerlingen dat docenten er niets van zeggen als leerlingen homo's of lesbo's uitschelden.

Scholen worden steeds vaker opgeroepen om homo als scheldwoord en aanspreekvorm niet langer te accepteren en overtreders te corrigeren.

“Als een school de gestelde regels en opvattingen niet consequent naleeft en duidelijk maakt, geeft ze eigenlijk de boodschap dat het niet erg is dat er gescholden wordt en staat de school een onveilig klimaat ten aanzien van homoseksualiteit toe.” (Metselaar 2008.)

Inspectieonderzoek

In *Weerbaar en divers* laat de helft van de bevroegde leerlingen uit het voortgezet onderwijs weten dat 'iemand die homoseksueel is, dit beter voor zich kan houden'.

Leerlingen schatten namelijk in dat het voor homoseksuele leerlingen niet echt veilig is op school. Eén op de tien leerlingen pest weleens een homoseksuele medeleerling.

Ook geven leerlingen vaak aan dat docenten bij pesterijen, uitschelden of discriminatie van een homoleerling niet optreden. Hoewel personeelsleden in ditzelfde onderzoek noteren dat zij ingrijpen in dergelijke situaties, zien leerlingen daar weinig van terug.

“Als je denkt dat iemand homo is, dan ga je pesten. Als iemand ervoor uitkomt, dan is het gewoon zo.”

Uit: Weerbaar en divers, rapport van de Inspectie van het Onderwijs 2009

In het inspectieonderzoek Anders zijn is van iedereen, komt het begrip 'respectcultuur' aan de orde: “Jongeren zien homoseksualiteit als een van de diversiteiten waarmee je in aanraking kunt komen. Zij accepteren het feit dat iemand anders is en dat je op die basis kunt samenleven. Zij doen dit op basis van respect.” Jongeren vertellen in dit onderzoek dat pesten en plagen past in de jeugdcultuur. Vooral voor jongens onder elkaar. Als jongeren anderen negatief benaderen, doen zij dat niet omdat ze homo zijn, maar omdat die ander zich onzeker gedraagt. “Wie je bent is geen keuze” Hoe je je gedraagt wel.” Volgens jongeren verdienen homo's en lesbo's die uit de kast zijn respect, want dat is wie ze zijn.

De tegenstrijdigheid die de puberteit kenmerkt lijkt zichtbaar in de tegengestelde reacties: 'Je kunt het maar beter voor je houden', versus 'Kom uit de kast, want dan krijg je respect'. Beide reactie maken in ieder geval duidelijk dat een leerling die uit de kast komt, stevig in haar/zijn schoenen moet staan!

"Het ligt erg aan jezelf, als je weerbaar bent het je er geen last van."

Uit: *Weerbaar en divers*, Rapport van de Inspectie van het Onderwijs 2009

Veiligheidsbeleid

Scholen zijn op basis van de Arboret verplicht om homoseksuele leerlingen en personeelsleden een *veilige schoolomgeving* te bieden compleet met vertrouwenspersoon en klachtencommissie. Ook de homo-emancipatienota (2007) getiteld *Gewoon homo zijn* vraagt de aandacht van scholen voor homoseksualiteit en de kwetsbaarheid van homoseksuelen.

Gewoon homo zijn bekent dat de school aandacht besteedt aan seksuele en relationele vorming, inclusief homoseksuele en biseksuele relaties. In de eerdergenoemde enquête geeft 61% van de jongeren aan dat in lessen geen aandacht wordt besteed aan homoseksualiteit. Pubers hebben vaak wel respect voor jongeren die 'tegen de stroom in gaan'. Mentoren en docenten kunnen daarom vertellen wat het homoseksuele leerlingen 'kost' om uit te komen voor hun homoseksualiteit. Zij kunnen hiervoor gebruik maken van *film- en boekenlijsten*. Of zij kunnen voorlichters van het *COC inhuren*.

Binnen het project VIOS/Amsterdam deed studente pedagogiek Marijke Metselaar een onderzoek naar de relatie tussen schoolcultuur en welbevinden van homoseksuele leerlingen. Voor haar onderzoek nam ze een enquête af onder 500 leerlingen van verschillende Amsterdamse scholen (praktijkonderwijs, vmbo, havo en vwo). Het opstellen en naleven van duidelijke *gedragsregels* op school, blijkt een positieve invloed te hebben op het welbevinden van homoseksuele leerlingen. Het gaat dan om regels die een respectvolle omgang tussen leerlingen onderling, personeel en leerlingen beschrijven. Speel het spel *Gedragen gedrag mini* voor het formuleren van schooleigen omgangsregels.

In dit Amsterdamse onderzoek rapporteert 28% van de geënquêteerde leerlingen dat docenten grappen maken over homoseksualiteit. Personeelsleden zouden zich meer bewust moeten zijn van hun voorbeeldfunctie. Dat betekent dat personeelsleden geen negatieve opmerkingen of grappen maken over homoseksuelen of lesbiennes.

Slot

Om schoolveiligheid voor alle leerlingen en personeelsleden te garanderen, valt voor scholen nog veel te doen: aandacht voor mannelijke en vrouwelijke homoseksualiteit in lessen en lesmaterialen, lik-op-stukbeleid in geval van schelden, roddelen, discriminatie, agressie en buitensluiten; voorbeeldgedrag van docenten. Er valt nog een wereld te winnen!

Meer informatie

- ***Als ze maar van me afblijven.*** Een onderzoek naar antihomoseksueel geweld in Amsterdam. Laurens Buijs; Universiteit van Amsterdam 2008.
- ***Hoe de straat de school binnenkomt.*** Iliass El Hadioui; APS Utrecht 2008.
- ***Dude, You're a fag.*** C.J. Pascoe; University of California Press 2007.
- ***Ik homo.*** Marijke Naezer, Institute for Gender Studies, Radboud Universiteit Nijmegen 2006.
- ***Anders zijn is van iedereen.*** Inspectierapport 2009.
- ***Weerbaar en divers.*** Inspectierapport.
- Brochure ***Gewoon homo zijn.*** APS 2009.

